

אתנתא

בשבע 788, י"ג בניסן תשע"ח, 29.3.18

בעל הדעה

בועז ביסמוט, עורך 'ישראל היום', לא מתנצל על הכימיה המיוחדת עם נשיא ארצות הברית ועל אהדתו לנתניהו, וגם לא על היותו חובב יהדות מושבע

יאיר שרקי וגדעון דוקוב

סיפורו של ארסוף קדם - יישוב יהודי בלתי מוכר בלב שפלת החוף חגית רוזנבאום

אני אומנם חוגג שלושים אבל אל דאגה, אני כן רוצה להתחתן מנדי גרוזמן

עיתונות

צילום: טלומי יוסף

תאהזז על פ

תושבי ארסוף קדם טובלים בירוק בתוך מטע עצים מרשים ופיסול סביבתי. אבל לא רבים יודעים שהיישוב הזה אינו מסומן במפה, אין בו כתובות ואפילו לקו המים התחברו שם רק באמצע שנות ה-90. דני מנהיים, מראשוני היישוב היהודי הבלתי מוכר בלב שפלת החוף, מספר איך חיים המתיישבים שלא שייכים למפלגה הנכונה

חגית רוזנבאום

/// צילום: שלומי יוסף

בניש השורה

"כשאני צריך
למלא כתובת
בטפסים, אני נאלץ
לשקר". דני מנהיים

אנחנו כמעט רצים אחרי דני מנהיים, מנסים להדביק את צעדיו הנלהבים. כשהוא משוטט במטע העצים הענקי שלו שממלא את האופק כמעט עד קו החוף, 70 שנותיו כמו נעלמות. בהתרגשות של ילד הוא מסביר על כל עץ שאנחנו עוברים לידו. אלמלא השמש השוקעת הדוחקת בנו, הוא היה עומד ומספר על כל אחד מ-120 העצים שנטע כאן במהלך עשרות השנים האחרונות בשתי כפות ידיו השזופות. מלבד השמות הידועים והארצישראליים, כמו חרוב, הדריים, אגוז, אלה ואשל, יש כאן עצים שמתהדרים בשמות מיבשות רחוקות, שקשה אפילו לשחזר. כל אחד התגלגל אליו מחבר כזה או אחר, ממסע שערך בארצות תבל או אפילו סתם ביקור במשתלה אקראית.

בתקופה הירוקה והקצרצרה הזאת של השנה, הגן הבוטני הפראי של מנהיים מרגיש קצת כמו גן עדן. גוני הפריחה מבצבצים על העצים ובתוך העשבייה הרעננה, ועל מרפסת העץ הרחבה שמקיפה את ביתו יש ארגונים עמוסי תוצרת מקומית של לימונים, אגוזי פקאן ועוד. הוא מציע לנו לקפוץ אל הג'פ ולצאת לסיוור בפארק דינה, המשתרע ממש מעבר לגדר המטע שלו. כמו כדי להשלים את התמונה הפסטורלית, אפילו נאיבית משהו, מצטרפים מהבית הסמוך נכדו וכלתו, חייכנים, פשוטים, ילדי טבע שכאלה. אנחנו מקפצים על שביל הכורכר בין שדות מנומרים בצהוב, ירוק ואדום, כשלתפנו שלושם נעצרים בהתפעלות אין קץ. "סבא, הנה במבי!", קורא הנכד, וכולנו נעצרים להביט בעופר הקטן, שמחזיר לנו מבט תמה משל עצמו.

קאט. על הסצנה הירוקה והאידילית מאפילה מציאות אבסורדית שאופפת את מנהיים ושכניו כבר עשרות שנים. "אמרתם לשכנים פה: כל אחד יכול למצוא את עצמו כאן בוקר אחד כשמול הבית שלו עומדים דחפורים", הוא מפתיע. כמעט שעתיים אנחנו יושבים על המרפסת בצל עצי החורש של מנהיים, ושומעים אגדה אורבנית במובנה המילולי הפשוט ביותר. אפשר לומר שהמגפגש בינינו, מתנחלי גב ההר, למושבניק מאחד האזורים השבעים ביותר במדינת ישראל, מעולם לא היה אמפתי יותר. כן, הוא מסביר לנו, זה הכול חלק מהשיטה. מנהיים חוזר ואומר לאורך כל הריאיון שהוא לא רוצה להישמע מריר, אבל ממשך לתאר את מעללי "היד הנעלמה" כהגדרתו, שדוחקת בכל דרך את רגליו ורגלי שכניו ביישוב הבלתי מוכר ארסוף-קדם, אי שם בשטח שבין רשפון לשפיים, על כביש החוף. הוא, איש האדמה החילוני, מזדהה עמוקות עם מתנחלי יהודה ושומרון, איתם להבנתו הוא חולק מצוקה משותפת של ממסד שמתאנה להם כבר שנים. "כשאני שומע מה קורה ביו"ש, אני מכיר את הדברים גם מעצמי. אתם אולי חווים גם ירי, אבל את השאר אני מכיר גם. בכלל, כשתעמקי בזה", הוא מגלה, "תראי כמה עמונות נמצאות גם במעמקי מדינת ישראל". הוא מספר על מקומות שהיו בעלי

התפיסה של הסוציאליסטים היא שהכיסא לא יכול להיות שלך, הוא של הקולחוז. הם לא רצו אותנו כפרטים, אבל רצו את הקרקעות שלנו. זה אף פעם לא היה חזיתי. לא בא מעולם ראש מועצה שאמר: תעופו לי מהעיניים. אבל מסדרים לך כל מיני דברים ככה שיהיה לך קשה פה

כמעט כולם פה עמדו בפני צווי הריסה בתחום הבנייה. אותה יד נעלמה תבעה פה כמה בתים במכה אחת בתחום הבנייה. השופט חשד: כל כך הרבה פושעים במקום כזה קטן? הוא בא לפה ועשה את המשפט אצלי בבית. כשראה מה קורה פה, שאל: מה הבעיה? וביטל את הכול

דאחו על בניש החוף

מודעות סביבתית גבוהה. ארטוף קדם

קבורה בהמתנה

חברה בשם 'הכשרה' ביקשה להקים על הקרקעות הללו יישוב, אבל הנקודה שבה התגוררו משפחת מנהיים והמשפחות הנוספות לא התפתחה. הנסיבות בארץ היו אז קשות: פרעות מצד הערבים, מלחמת העולם, "לא התיישבו פה הרבה אנשים והיישוב לא התפתח".

עם קום המדינה הוקמו מועצות אזוריות, מה שיצר "מוקדי כוח מרוכזים", כהגדרתו של מנהיים. ארטוף קדם נכנסה לחסותה של המועצה האזורית חוף השרון. אבל, כך הסתבר לתושבים, מישוהו למעלה לא אהב את הרעיון של התיישבות פרטית, כפי שנהג אצלם - יישוב שבו התושבים הם בעלי הקרקע, שנקנתה בכסף מלא. סביבם קיבוצים מהממלכתיים הסוציאליסטיים, כמו שפיים, והם בתוך - אורחים לא רצויים. "התפיסה של הסוציאליסטים היא שהכיסא לא יכול להיות שלך, הוא של הקולחוז. הם לא רצו אותנו כפרטים, אבל רצו את הקרקעות שלנו. המועצה קבעה שהשטח שלנו שייך לרשפון, אבל לא קיבלנו שירותים בהתאם. מה שכל המושבים והקיבוצים סביבנו היו מקבלים מיד, בלי שאלות, כמו טרקטורים, תנאים נוחים לשיווק, רכש, הסבות - לנו לא היה כלום. אני רוצה להיזהר בדבריי, אבל הגיעו לפה כל מיני זרועות", הוא רומז, "זה אף פעם לא היה חזיתי. לא בא מעולם ראש מועצה שאמר: תעופו לי מהעיניים. אבל מסדרים לך כל מיני דברים ככה שיהיה לך קשה פה".

"אחד הדברים הכי קשים שחוויתי בהקשר הזה הוא כאשר התאלמנתי מאשתי דינה לפני 11 שנים. ידעתי מה מחכה לי, מלחמת עולם. ידעתי אומנם שאשתי חולה, אבל לא הכנת חלקת קבר מראש. אחרי שנפטרה, סירבו לאפשר לי לקבור אותה בבית העלמין ברשפון, שזה שם היישוב שרשום בתעודת הזהות שלי. לאן הגענו? אנחנו יהודים, אני נולדתי פה. מה הסיפור שלכם?" בסופו של דבר, הפעלת קשרים ומשיכה בחוטים הצליחה לאפשר למנהיים להביא את אשתו לקבורה ברשפון. בהמשך, כשהנושא התגלגל לבית המשפט, נוף השופט בעורך הדין שייצג את רשפון ואמר: "יש לכם מושג אילו השלכות רוחב יש להחלטה למנוע ממישהו קבורה?". הקבורה והתשלום ההולם הגיעו לבסוף על פתרונו, אבל את ההתנהלות הזאת חווים כאמור מנהיים ותושבי ארטוף קדם כמעט בכל תחום, שבו הממסד המקומי והכללי מערים קשיים כדי לגרום למתיישבים הלא רצויים להדיר את רגליהם מהמקום.

"הימין לא באמת שולט"

הקושי המרכזי, מטבע הדברים, הוא זכויות הבנייה במקום. "דבר ראשון שאדם צריך זו זכות לבנות",

סטטוס דומה ליישובו ונאבקו על קיומם, דוגמת כפר האומנים בעין הוד, שלבסוף נכנס למסגרת, ולעומתו נווה זוהר ליד ים המלח, שגווע אט אט בשל היותו לא רצוי על ידי הגורמים הרשמיים באזור.

החיים היומיומיים של קרוב לארבעים המשפחות בארטוף קדם אינם שגרתיים. נדרש היה מאבק כדי להכניס את הילדים למוסדות החינוך ביישובים השכנים, ואפילו תחנת ההסעה לתלמידי ארטוף קדם יום אחד פשוט התאדחה ונעלמה. "גירשו את הילדים שלי פעמיים מבית הספר, עושים הכול כדי להקשות עליך". גם בתחום התשתיות שוררת אנומליה. עד אמצע שנות ה-90 המים ליישוב סופקו מבאר חקלאית, ומשקי הבית לא היו מחוברים לקו מים רגיל. "אני בכלל לא רגיל למקלחת בורם, רק בטפטופים כאלה", הוא מצליח לחייך עכשיו. רק בשנת 94, אחרי בדיקה של משרד הפנים, ניאונה המועצה לחבר את היישוב לקו המים של רשפון.

אם למשל תרצו לשלוח דואר לידיד בארטוף קדם, לא יהיה מען שתוכלו לכתוב על המעטפה. בכלל, היישוב למעשה אינו קיים באף רישום רשמי של המדינה. המשמעות? "אני נאלץ לשקר כשאני ממלא טפסים שדורשים כתובת. אם אני רוצה להזמין כרטיס לאל על, צריך למלא כתובת. אבל פה אין שמות רחובות, אין בכלל יישוב בשם ארטוף קדם. לא קיים על המפה. כל פעולה פשוטה באינטרנט של רישום כתובת - צריך לשקר, להמציא רחוב ומספר. זה נשמע שטויות, אבל זה מצטבר".

היום הדברים נרגעו קמעה, ותושבי ארטוף קדם מקבלים שירותי כביסה, מכולת ודואר ביישוב הסמוך רשפון. גם נושא מוסדות החינוך נכנס לאיזושהו תלם. מנהיים עצמו כבר מכהן כנציג במועצה. כל אלו, אגב, לא מפריעים לביקוש למגורים ביישוב להמריא לשיאים חדשים. אפילו בשעת הריאיון עונה מנהיים לטלפונים של פונים המתעניינים בשכירות ומגורים ביישוב הירוק והפסטורלי, במיקום חלומי למי שמבקשים להשתקע באזור המרכז. אולם רוב התושבים כאן הם צאצאי בעלי הקרקעות, שרכשו אותן עוד לפני קום המדינה.

חדש! מסלול התמחות בצילום ומדיה!

**התפתחות אמנותית יחד
עם מקצוענות טכנית
סטודיו מקצועי מאובזר ומשוכלל**

**מעבדת פיתוח והדפסה
תוכנות ומחשבי עריכה מתקדמים
צוות מרצים מהשורה הראשונה בארץ**

יום פתוח 10.4
16:00 - מפגש עם אלירן מלכה,
יוצר הסדרה "שבאבניקים",
לשיחה על תרבות יהודית פופולרית.
18:00 - יום פתוח עם צוות פרדס

פרסומי ישראל

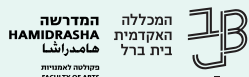

צילום: שחר כהן

>> פרדס.

יש מקום לאמנות שלך <<

פרדס | לפרטים והרשמה: 08-8511506
pardes@washington.ac.il

מדהים". השיחה התגלגלה מטבע הדברים אודות החקירות, ומנהיים מזכיר את סיפור הציפור הסינית, שעלה באותה שיחה: "הוא סיפר שהחוקרים שיגעו אותו ואת שרה על איזה ציפור סינית. שניהם לא הבינו על מה מדובר, מה רוצים מהם. בסוף הם עלו על זה שהחוקרים התכוונו לציפורי סיני. שרה ביקשה איזשהי עוגה עם ציפוי סיני, והחוקרים כנראה בלבלו את היו"ד עם ר"ש, וחשבו שמדובר באיזו ציפור סינית שהיא קיבלה בשווי מיליון דולר...".

מטאטא לזיהום אוויר

אבל, כמו שמנהיים חוזר ומדגיש, לא הכול פה שחור. בעצם, הרוב בינתיים די ירוק. מלבד היותו של ארסוף קדם יישוב לא מוכר, יש לו עוד כמה מאפיינים בולטים, ביניהם מודעות סביבתית, ופרויקט החקלאות התיירותית שמוביל מנהיים בגן הבוטני שנטע. המודעות הסביבתית מתפרטת אצלם ליומים השגרתי ביותר: "זוגתי אירית עושה כל בוקר הליכה ויוצאת עם שקית זבל ביד. היא אף פעם לא חוזרת הביתה עם שקית ריקה. אני מדבר איתך ברמת ארסוף פקקים ובדלי סגירות". המציאות הכתיבה לכתחילה את לקיחת האחריות על ניקיון האזור, שכן היות היישוב לא מוכר גרמה להזנחתו על ידי הרשויות גם בנושא הזה. "הכול פה היה מזבלה", מצביע מנהיים על השטחים מסביב, "היו תילים של לכלוך חקלאי ופסולת בניין. אני עובד, מנקה, מסדר, מטפח. יצרנו מצב שעכשיו יש פה מקום יפה, אנשים באים לטייל פה ונחמד להם".

לא קשה לנקות לבר כל הזמן שטח כל כך גדול?
"ככל שמנקים יותר, קל יותר לשמור על זה. אתה גם מתרגל למראה הנקי".

נושא החקלאות התיירותית הוא ענף שמנהיים חולם שיתפתח יותר ברחבי הארץ, אחרי שגילה אותו בחול. "חקלאות כמו שאבא שלי עשה, אין בה כבר טעם. אחרי מלחמת ששת הימים אבא שלי הפסיק כי ראה שלא יוכל לעמוד בתחרות מול החקלאים הערבים. אני נשארתי מחובר לתחום. אומנם במקצועי אני מהנדס מכונות, אבל עכשיו אין לי בזה הרבה עבודה. הפכתי את המקום הזה לחקלאות מסוג חדש, לא כזו שמוכרת עגבניות אלא סוירים בגן הבוטני בטבע, וגם הגלריה הירוקה - שזה פיסול בטבע, שעשוי מהטבע".

רעיון הגלריה הירוקה התגלגל בעקבות פטירת אשתו דינה. "עוד כנער אהבתי לצייר. גם במקצוע שלי הייתי בעצם מצייר מכונות. יש לי שכנה שהיא פסלת בינלאומית, טניה פרמינגר, היא אוצרת הגלריה הירוקה כיום. אחרי השבעה על אשתי היא צירפה אותה לקורס פיסול בטבע, ומאז נתפסתי לזה". בשדות שמקיפים את ארסוף קדם הקים מנהיים את פארק דינה על שם רעייתו, והמטיילים בשביל הכורכר פוגשים לאורך השדות מיצגים ופסלים של אומנים מרחבי העולם, שעשויים מחומרים שונים ומביעים על פי רוב מסר שקשור לטבע, לאדם או לשניהם. אנחנו חולפים על פני מטאטא ענק שניצב הפוך, עם המברשת כלפי השמיים שנמתחים מעליו. "מה זה אומר לדעתך?" שואל מנהיים, כפי שהוא שואל את הקבוצות הרבות שהוא מנחה לאורך השנה. לבסוף הוא מסביר שהרעיון הוא כפול: לטאטא את זיהום האוויר שלמעלה, אבל גם לנקות את האוויר שבינינו בני האדם. יש פה בקשה לנקות את האטמוספירה בשני המובנים שלה". בדרך פגשנו גם פרח שעשוי מגלגלי ענק של חברת החשמל, ושלושה סלעים עגולים שבאווירת הפסח מזכירים את קציצות הקניידלך המפורסמות, אבל למעשה הן חיקוי למאכל יפני, שאמן מיפן הביא לכאן כדי להמחיש את המזון שמגיע מהאדמה.

אנחנו נפרדים ממנהיים בידדות, לא לפני שהוא מצייד אותנו באגוזי פקאן ולימונים שאסף מלוא חופניים מהעץ. מסתבר שכל עוד אתה יהודי שחי בישראל, לא תמיד צריך מאמץ מיוחד כדי לגשר בין תושבי ההר לשפלה. החיבור הפשוט לאדמה הזאת מאחד סביבו את כל אוהביה באמת.

Hagit72@gmail.com

מסביר מנהיים, "אצלנו איסור הבנייה הוא כל כך קיצוני, אסור לשנות ולהוסיף כלום. אתם באמת מאמינים שאמשיך לבשל בבית על הפתילייה שאמא שלי בישלה עלייה לפני 80 שנה? זה לא הגיוני!".

זכויות הבנייה נשללו מהם בהדרגתיות. הקפאה, כמו שהוא קורא לזה, בדומה למתיישבים שאיתם הוא מזהה גורל משותף. מנהיים מפרט את התהליכים שעברו, שבסופם נותרו התושבים כלואים בחוסר פיתוח מינימלי מבחינת בנייה. התוצאה היא סיכון בבנייה לא חוקית שנטלו על עצמם מי שביקשו להמשיך לגור במקום, ולא ולהישאר בבתיים משנות טרם קום המדינה. "זו תרבות לא מוסרית", מלין מנהיים, "אנחנו עם שאמור לנהל מדינה משלו, לא אמור להיות לנו פריץ. אבל זה לא מרגיש ככה. כאילו הכול פה מנוהל על ידי מישהו אחר. כמעט כולם פה עמדו בפני צווי הריסה בתחום הבנייה. אותה יד נעלמה", כפי שהוא מכנה את המושכים בחוטים, אלה ששייכים למפלגה ה"נכונה", "תבעה פה כמה בתים במכה אחת בתחום הבנייה. השופט חשד: כל כך הרבה פושעים במקום כזה קטן? הוא בא לפה ועשה את המשפט אצלי בבית. כשראה מה קורה פה, שאל: מה הבעיה? וביטל את הכול".

בפועל, המציאות לא השתנתה אחרי החלטת אותו שופט. מנהיים גם מדבר על שלילת זכויות בקנה מידה אדיר של בעלי הקרקעות מסביב. "קשה להסביר מה קורה פה. אבל כשאני מגיע לרשות לבקש לעשות משהו בקרקע שלנו, אומרים לי: אי אפשר, החליטו שזו אדמה חקלאית, הכריעו שזו תהיה שמורה. אני אומר: את זה החליטו אנשים מסוימים, אפשר להחליט אחרת. אתם לא רואים שיש פה אנשים עם זכויות? שזו קרקע שלהם? האנשים שקנו פה בדור הקודם, לא קנו את הקרקע בשביל הקיבוצים. הם היו יהודים שרצו שתהיה להם פה אדמה, רצו לשים פה רגל. אלו חלקות שיועדו להתיישבות.

"יש בכל האזור פה מסביב", הוא מצביע על השדות הגדולים שמשתרעים מחצר ביתו כמעט עד הים, "לפחות 5,000 בעלי מגרשים שאסור להם לעשות איתם כלום. זה עוול שכל כך הרבה אנשים, הדור שקנה את זה, אנשים שרצו לעלות לארץ, או כאלה שאפילו נפלו פה במלחמת השחרור ורצו להשאיר משהו לילדים שלהם, והילדים לא יכולים לממש מזה כלום, למרות שזו אדמה פרטית רשומה בטאבו שהייתה מיועדת לבנייה".

מי הגורמים שאתה תולה בהם את האחריות לכל זה?
"אנחנו לא יודעים בדיוק איך זה עובד", הוא נוהר ולא נוקב בשמות או אפילו בגופים מסוימים, "אבל למעשה הימין בשלטון כבר 40 שנה ולא מצליח לעשות כלום. חלק ממשעותי מהגורמים לכך הוא שמערכות השלטון עצמן נשארו אותו דבר. הקבוצה הזאת, זה משהו מאוד עמוק אצלה. הם באמת ובתמים מרגישים שאחרים הם לא אותו דבר כמוהם. "אנשים צריכים להבין שזו שיטה שמופעלת לפי הצורך. יש להם ארגון כלים. אנחנו לא מקבלים שום זכות, והקיבוצים ליד עושים מה שהם רוצים. אין עיני צרה בעסקים שלהם, אבל אני רוצה שכולנו נעמוד בשווה מול אותו סט חוקים. בסיפור הזה, תלוי מי אתה: יש אחד שבחיים לא יוכל לקבל כלום, ולעומת זאת אם אתה מהמקום הנכון - אתה פשוט מחליט שאתה בונה פה משהו, ובו זה נגמר".

הדיבור על הממסד האדום שבעצם ממשיך לשלוט בישראל גם בעידן ממושך של שלטון ימין, מזכיר לפתע למנהיים ביקור ממלכתי בלתי רשמי שהתקיים ממש על מרפסת ביתו, ביישוב הבלתי מוכר. היה זה בסוף שנות ה-90, ונתניהו ניצב גם אז מול סבב חקירות. "הוא חשב, בטעות, שאם יגמיק פרופיל או יירדו ממנו. הייתה איוו קבוצת תמיכה של חברים שהחליטו להיפגש כאן. אני זוכר איך אני ואשתי גזמנו את ענפי העצים ליד המרפסת לקראת הביקור. הוא בא, ובאו החברים, היה ערב בלתי נשמח", הוא מספר בפנים קורנות, "אני זוכר שהשקענו בלסדר שולחנות ולערוך אותם, וביבי בא ואמר: לא צריך את כל זה, תזינו הכול... דיברנו, היה